

NOVA, NAGA POEZIJA

Sedam teza

I. Umetnost i talenat

- Šta, dođavola, znači „biti pesnik“?
- Biti pesnik znači „umeti pisati umetničke stihove“.
- A šta znači „umetničke“?
- Uuu... uuu... (Momak čuti, jer ne zna šta da odgovori).
- Biti pesnik uopšte ne znači „biti umetnički“ niti „biti nadljudski“. Biti pisac znači „biti tako prirodan, da drugi poveruju da je pisanje tvoja prava priroda“.
- ...da je tvoja prava priroda.
- Ali, šta znači „biti prirodan“? Bez razmišljanja:
- Znači ovladati umetnošću do te mere...
- Međutim, bolje je čutati, ne izgovarati tu reč tananog, slatkog zvuka!

To nije potrebno, kada se govori o poeziji. Tu reč su izmislili „bolji“, da bi opravdali vlastito prostaštvo. Biti pesnik pre svega znači biti potpun čovek. Imati umetnički talenat znači biti nešto više od pola čoveka, male glavice i spretnih prstiju, „neka ga đavo nosi“. Ili: „Ej – reci – đavoli su ga već odneli!“ Talenat i umetnost nemaju nikakve veze s novom, nagonom poezijom.

Laku noć, gospodine Raviču!

Laku noć (na kraju me je onaj ogavni poznavalac umetnosti ostavio na miru, između četiri zida moje samoće.

II. Sposobnosti poezije

Dve sposobnosti pokreću poeziju. Dve sposobnosti koje se večno mogu pozivati na ljudski instinkt. Čitalac, slušalac, gledalač silaze stepenicama poezije nepripremljeni, otvaraju knjigu i ne znaju, ne žele da znaju, šta će tamo naći. Možda žele samo da se smeju, a možda im je svejedno. Ali se moraju vratiti ushićeni.

Strah pobeđuje ljubav.

Smrt pobeđuje život.

Potrebne su smrt i ljubav, samo one, te dve sposobnosti poezije.

Čovekova želja za ljubavlju je večna, kao što je večan strah od smrti. Među tim polovima, nesvesno ili svesno, prostire se čovekova želja. Apsolutno kao svaka lopta koja se kontrolira slobodno, ali neprestano između dva pola.

Poezija mora da ushićuje ljubavlju, truje strahom – u zavisnosti od toga kom polu teži. Međutim, čitalac može ostati ravnodušan, makar to bila „umetnost talentovanih“.

Zbog toga naga pesma ne teži estetskim razmatranjima, zbog toga ne filozofira, već se hvata u koštač s problemom čovekove duhovnosti, hvata ljudsko srce za oba pola i sigurno i čvrsto ga drži obema rukama.

III. Poezija deluje samo preko instinkata

Svetlo se pali, otvaram knjigu i čitam. Reči slede jedna za drugom, glatke, iscizelirane: zvuci ritmično teku. Reči promiču pred očima i nestaju. Sve se prepliće, ostvaruje do kraja i uobičjuje u celinu. Postojala je nekakva fabula, muzika, zatim sledi završetak, i ponovo stih, i ponovo isto – dok se ne umorim i savijem vršak knjige. Gasim svetlo, fitilj se još neko vreme žari, dimi, dim lojanice ispunjava celu sobu i, razume se, estetsko osećanje koje je izazvao pročitani stih – neprijatan miris ošamuće moj um te brzo tonem u san.

Ta knjiga nije doprla do mojih instinkata, nije dotakla nijedan moj nerv.

Međutim, u drugoj prilici čitam sledeću knjigu.

Samo jednu reč, nekoliko reči.

„Iščupajte brave iz vrata, skinite vrata sa šarki!“
Pesnik želi da bude čovek.

Volt Vitmen

Ovaj stih me u potpunosti prožima, uleće u moju unutrašnjost kao užaren kamen u vedro s vodom. Vibrira u meni. Dotiče moje instinkte. Otvaram prozor. Otvaram vrata. Želim to nekom da pročitam, da kriknem.

Pesniče, kako si veliki!

Jer poezija, prava poezija prelazi iz jednog instinkta u drugi. Obraća se – svim nervima prema svim nervima. Glava glavi, srce srcu, pol polu, tuga tuzi, smeh smehu. Pravu poeziju prožima miris instinkata.

IV. Pesma stvaranja

Tokom rađanja novog sveta još uvek vladaju zbrka i haos, stihija se meša sa stihijom, voda s vatrom, zemlja sa zlatom, reč sa zemljom, reč s krvljom, kapi krvi s kapima reči i teku zajedno u istom potoku.

Kada nastane jedna generacija, njeni pesnici su sumanuti i bezoblični. Kad grom udari u stablo reči sa njega otpada kora izrasla tokom godina spokojsvta i reč postaje naga.

Sve postaje poezija, jer se poezija tada meša sa svim, meša se kao čovek onog vremena koji se kasnije sasvim pomešao sa životom. Reč dolazi na svet kao novorođeno dete, oglašavajući s e b e.

Prava pojedinca se ne mogu relativizovati, kao što se ne može relativizovati umetnost. Sve je s t e a p s o l u t ! Pokažite mi zakon na osnovu kojeg grbava žena, kljunastog lica dobija niži položaj i biva lišena privilegija koje uživa zdrava? U obema se bude isti instinkti, čak još više u grbavoj. A onda dolazi pisac koji vidi naga srca i klikće pesmu o obema – zbog čega ga obe krunišu oreolom.

U svakom stvorenju postoji divlja volja: oglasiti sebe; zahvaljujući tome čovek se oseća manje usamljenim u svetu. Na časak napušta svoju tamnicu, četiri zida koja okružuju njegov um, i diše svetom. Čak se mlada i vesela mačka igra pred čovekom. Dok se krava razjaruje i riče iz očajanja, videći kako čovek odvodi njeno dete na klanje.

U svakom stvorenju bez izuzetka pulsira divlja volja. Zbog toga je pesnik veliki, moćan i univerzalan, sebe otkriva pred svim stvorenjima bez obzira na vreme, čak kada se baca u mračnu provaliju, težak i otupeo, kao stoka u oboru u vreme požara.

U isto vreme – smešni čovečuljak, zagledan je u oblake, u bele belcijate oblačiće na nebeskom nebencetu.

A to je vreme svih vremena. Jer pojedinac živi od svoje unutrašnjosti, dok se među četiri zida uma vrši večni prelom; svaki dan života je p r o ž i v l j e n dan, a svaka noć nas približuje smrti, umirući čak sa smrću svake muve, u svim njenim očima, umire celokupan njen svet. Umire, jer se nikada više neće roditi.

Plujmo na estetiku!

Svako stvorenje teškog stomaka baca se bespomoćno i tupo po mračnom oboru – kada gori seosko gazdinstvo.

Kada pesnik esteta sreće na ulici starog, vašljivog prosjaka, uopšte ga ne vidi; tek estetsko osećanje milosrđa navodi ga na opažanje. Nagom pesniku ne treba ništa, da o p a z i prosjaka. Jer, pre svega, za njega živi.

V. Mi i revolucija

Dok je revolucija bila pobuna svih stvorenja protiv svih – nalazili smo se u prvim redovima, kada ponovo postane pobuna svih protiv svih – ponovo čemo joj se priključiti. S a d a smo pobegli u kosmos od nje, od njenog dela, kada je proglašavala čutanje protiv svih onih koji stvaraju p r o b l e m e. Mi smo celokupan narod, narod živih bića, i uvek čemo se nalaziti tamo gde se nalazi celokupan narod.

Nijedna teorija neće nam vezati ruke. Uvek čemo kidati okove, čak ako treba zajedno s njima odseći čemo i ruke.

Sloboda nam je najvažnija. Najvažniji nam je i hleb. Bez njega čemo propasti i pomreti.

Kada j e d n o dete izmršavelo kao kostur, sa štrčećim rebrima, koje liči na velikog pauka, traži oslabelim usnama mrvice hleba na šinama, po kojima je prošao voz s vojnicima i s krajnjom t u g o m ljubi ih, jedući mrvice zemlje izmešane s mrvicama bednog hleba – vi-kaćemo glasnije nego kad vidimo desetoricu muškaraca u okovima.

Prvi možemo da oprobamo snage s istinom. Jer smo žrtvovali ruke, onda kada su nam lanci teorije postali teret. Možemo da žrtvujemo ruke kada neprestano gajimo nadu u izrastanje krila.

Međutim, istinu nećemo prečutati.

Prvi.

VI. Mi i književnost

Za mene je Volt Vitmen prvi i poslednji pesnik, jer je izgovorio prvu i poslednju reč o č o v e k u-stvorenju. Njegove knjige čitam pažljivo i sa strahom. Na kraju nalaže mi da učutim,

jer je sve rekao. Međutim, moja utroba viće i neće da čuti. S drugim pesnicima nemam ništa zajedničko. Sa njima me ne povezuje ništa zajedničko osim što držeći pero u ruci, pišemo.

To se događa onda kada kroz mene progovara približavajuća stihija.

Ali kad počne da nas savlađuje užasna čežnja za kućom, braćom, sestrama, kad počne da pada noć, obična noć-noćna-noć, postajemo deca, a velike, okrugle reči sveta postaju maternji¹ jezik, jevrejski jezik – počinjem da tražim i nalazim nešto, što me povezuje s našim bratom Manijem Lejbom,² onim hiperestetskim pesnikom.

Čovek se sastoji od pancira i jezgra. Ono što je danju bilo jezgro i nacija, noću postaje oklop, a čovek postaje jezgro. I obrnuto. A mi urastamo u jevrejsku reč – i izrastamo iz nje kao drvo iz stabla. Ako želite, neka jevrejska reč bude ono stablo našeg drveta, a ne lišće. Ko zna istinu?

Ali, sigurno, smo drugačiji – mi, Grinberg, Hofštejn,³ Markiš, Ravič – nego vi Mani Lejb, Ziše Landau⁴ – i neki drugi nego vi, Mojše Lejb Halpern.⁵ I pored sve naše ljubavi to ne smemo zaboraviti.

VII. Wetalu oto al haec⁶

Na krstu visi naga reč. Ponosan INRI joj se smeje. Reč je htela da bude kralj i spasitelj bola. Iz njegovih ruku i nogu teče krv. U grob će odneti tajnu bola i tajnu radosti koje žive u njemu.

Nedovoljno se izvikala.

– *Adonaj, Adonaj, lama azawtani!*⁷

– *Još uvek si služio lepoti, još uvek si služio laži, zbog toga sam te napustio.*

Albatros, 1922, br. 1, str. 15-16.

¹ Maternji jezik – naziv se odnosi na jidiš. (Prim. prev.)

² Mani Lejb, odnosno Mani Lejb Brahinjski (1884-1953), pesnik koji je u mladosti bio angažovan u revolucionarnom pokretu, 1905. je emigrirao u SAD, gde je uspostavio vezu s grupom Di Junge (Mladi), čiji program je glasio: Umetnost radi umetnosti, odnosno suprotstavlja se društvenom angažovanju poezije. (Prim. prev.)

³ Upor. fusnotu 3 uz tekst Pereca Markiša *Prolazeći pored*. (Prim. prev.)

⁴ Ziše Landau (1889-1937), pesnik rođen u Plocku, potomak čuvene rabinske porodice, 1906. je emigrirao u Ameriku, gde se povezao s grupom Di Junge i stvarao u duhu evropskog impresionizma i simbolizma. (Prim. prev.)

⁵ Mojše Lejb Halpern (1886-1932), pesnik, član njujorške grupe Di Junge, rođen u Zločovu, u mladosti živeo u Beču, gde se bavio filozofijom i nemačkom književnošću, 1908. je emigrirao u SAD, tu je objavio svoja dela na jidišu *U Njuyorku i Zlatni paun* koja su mu donela slavu. (Prim. prev.)

⁶ I obesio ga na drvetu. (Prim. prev.)

⁷ Gospode, Gospode, zbog čega si me napustio! (Prim. prev.)

PROTIV RIMA

Nisam istoričar književnosti i ne znam ko je, kada je i na koji način vezao svilenim plavim gajtanom to monotono zvonce – r i m u – najmoćniji način ljudskog izražavanja – za pesničku reč koja, ako je istinska, nije ni ništa više ni ništa manje nego krik iz najvećih ljudskih dubina. Logika i intuicija ukazuju da je rima slučajnog porekla (da je njen zadatak da u svetu stvori večne misaone i emotivne slučajeve); da je nekada u istoriji reči obavijenoj mramom neki praistorijski grafoman i plaćeni (!) dvorski pevač na dvoru nekog kneza krvnika, ne mogavši da pođe ni skladnim ni plesnim korakom za svojim kolegom književnikom, pravim stvaraocem poetske reči, koncipirao za sebe rimu. Osim toga uveren sam da je ovaj pronalazač rime morao makar malo da zna da svira na praistorijskoj flauti, jer je rima u neposrednoj vezi sa diletantском muzikom.

Ne znam zbog čega su vrste rima nazvane muškim i ženskim. Muška rima mora da odgovara muškoj rimi itd. Čudno je to – jer izaziva neprijatne asocijacije na homoseksualnu i lezbijsku ljubav.

Svaka reč ima stablo, snažne i krhke grane, korenje i bogatu krošnju od lišća koji zavijaju usred oluja, stenu u vreme kiše i pevaju u sumrak. I, svaka reč okreće se prema svim stranama sveta, privlači i odbacuje druge reči. Rima snažno hvata reč (kad god joj se prohte) i iz nje kao iz pomorandže cedi sve sokove, do poslednje kapi – drugom prilikom razvlači je, da reč počinje da jauče – zatim rima baca poglede čas na jednu čas na drugu stranu...

Huka?

Lupa?

Ona –

Budala,

Dugovi;

Zasluge –

Kakve?

Ptica!!

Manufaktura kao u tkačnici. Ne znam šta pomenuti izrazi znače ili bi mogli da znače. Uz izvesne napore sastavio sam stihove ne samo za te rime, već i za interpunkcijske znake koje sam tek tako upotrebio. Dobar stolar može napraviti vrata za svaku rupu u zidu. Prema tome, razume se, i u zidu duše.

Čitajući rimovanu poeziju (u tim retkim slučajevima doživljavam histeriju), u drugom delu stiha koji se približuje rimi, ne mogu da se oslobođim utiska da stope stiha počinju da podrhtavaju, grčeći se kao delikatno žensko stopalo koje treba da se uglavi u uzanu, ali modernu, „estetsku“ cipelu.

Pesnička reč vodi poreklo od prvog Adamovog usklika: Jahve. Potiče iz dubine srca, kao planinski odjek iz dubine prostora. Dopire tek onda kada je sasvim zreo, kao ljubav životinja, kao jesenji plodovi.

Rima secka autentičnu poetsku reč (u ovom trenutku sa strahom razmišljam o Adamu Mickjeviču i njegovim drugovima u vremenu i među narodima), tako reči beskrajno se drži na jednom dahu; rima kida reč na četvrti, šesti i sedmi deo minuta. U svakoj toj četvrtini crnog, zdravog hleba-reči sadržano je suvo grožđe nepotrebnog i sumnjivog „zvuka“. Zbog toga mi je rima toliko mrska.

Jer ona, na mrzak i drzak način, stvara pesničke laži. Zbog toga što je do srži bonton, poput manikira lopovske šake. Zbog toga što kastrira plodne pesnike, premda u njima sve kipti. I čoveku s najjačom glavom pozliće ako se bude deset puta zaredom vrteo na ringišpilu. Manje trezvene ljude rima može koštati glave. Svet počinje da se vrti oko njih, oni se vrte oko sveta, vrteška se vrti zajedno sa njima. Osa je rima, rima je osa i obrnuto – eto, u tome je cela ajnštajnjada.

Kada rimotvorac oseti pravi stih: „ja sam igrač i igram na konopcu“ (Ravič, *Ruinen groz*), dvorska luda podmeće mu rimu, odnosno ograničenu mogućnost, da bi dalje razvijao ozbiljnu misao. Diktira: „teče – blista – propada“ – čini se da je spreman – ili nije – Mojše Broderzon? I pesnik je već zatočen između četiri zida i sigurno će nešto izmisliti, ali iz tih ograničenja se neće izvući. I teško njemu, teško njemu, ako piše triolete ili – još gore – sonete. U poslednjem redu svoga stiha ne bi bio zatvoren u četvrtastoj kutiji već vezan za jedan, jedini, suvi stub koji se naziva „propast“.

Ako bi ipak neko rekao da se prvi red stiha bira i istovremeno uzima u obzir njegova prounuka iz četvrtog reda ismejaču ga, jer me takvom laži vređa.

Slušajte i čudite se! Posetio sam svog prijatelja, tvorca soneta; on je sedeо i pisao, a mi smo istovremeno i razgovarali. Iznenada je ustao i na trenutak izašao, ostavivši svoju svesku. S obzirom da me zanimaju tude tajne, zavirio sam u svesku i pobesneo. Izgledalo je kao da sam kod prijatelja otkrio davno ukradenu stvar. U svesci je bio ispisani ceo sonet, odnosno, sačuvaj me Bože, nije ceo sonet, već samo četrnaest rima, pri čemu je pesnik ispisivao redove odozdo na gore. Majko mila! Isto mi se dogodilo s piscem trioleta (iako obojicu cenum)...

Da li slikarstvo poznaje rime? Premda je bliže životu. Da li muzika poznaje rime? Premda je toliko udaljena od života. Primenjeno slikarstvo poznaje rime!

Da li priroda poznaje rime?

Ali reč je već stihija, eksplozija.

Iznenada dolazi, kad god poželi.

Jedino ograničenje koje podnosi reč, unutrašnje ograničenje, moglo bi se reći: njegov skelet, jeste ritam. Ritam je korak. Ritam je radost, ples. I tuga može biti ples. Čak u nesigurnom koraku bikova s vezanim očima postoji ritam, drugačije zvuči njihov korak kada priželjkuju krave, drugačije kada priželjkuju krv.

Ritam je jedino ograničenje koje reč podnosi, koje uvek može biti istinito, uvek sveto, nago. Međutim napadan ritam koji se temelji na odviše čestom i monotonom ponavljanju, već je laž, šablon, plahovit planinski potok zatvoren u konzervu.

A rima je banalna i lažna dosetkica.

Prema mom osećanju podržava snagu mladosti i života u reči, kao korset koji steže jedre ženske grudi. Mada prog-rimo-tvorci ceha književnika i pesnika imaju obraza da tvrde da je rima element poezije.

Izbacite rimu iz poezije. Ako nećete, onda uništite samu poeziju, jer će t a k v u p o e z i j u bilo kako bilo, vreme pomesti. I mi ćemo moći istinitije da živimo.

Državni tužilac je okončao stvar. Rima je osuđena.

Neka sada branioci kažu šta imaju...

Di Wog, 1922, br. 1.